

ION GOIAN

LEO STRAUSS

ARTA DE A SCRIE / ITINERARII DE LECTURĂ

Bucureşti, Editura Institutului de Științe
Politice și Relații Internaționale, 2005,
177 p.

SECRETUL FILOSOFIEI POLITICE

HENRIETA ȘERBAN

Omul modern vrea să stăpânească hazardul *acum și aici*, dar distanțându-se de origini, de primordialitate și de eternitatea sa, el este acaparat de filosofia politică. Iar aceasta este doar o parte a secretului. Pentru a descifra cât mai mult din zona filosofiei politice, soluția este să descoperi urmele lăsate de „idealul antic în conștiința umană”¹. Un material bogat orchestrat și „lecturat”, această lucrare deschide perspectivele neoconservatoare asupra filosofiei politice pentru un public larg. Prin accentul pus pe idei bine capturate și informație diversificată, lucrarea acoperă o zonă de mare importanță în filosofia politică din zilele noastre atât în plan universal, cât și, mai ales, în România.

Cartea conturează universul de exegeză a filosofiei politice, descris de către Leo Strauss, printr-o lucrare structurată astfel: un argument, zece capitole, un „excursus”, bibliografie și index. Argumentul lui Ion Goian este clar. Explorând câte ceva din acribia de ceasornicar vădită în lecturile aplicate antilor, în lecturile pe care Strauss le face lui Hobbes, Machiavelli etc., cititorii vor fi totodată încercați și îmbogătiți prin expunerea la astfel de texte, niciodată neutre, mereu solicitante.

Rev. St. Pol. Rel. Int., III, 1, p. 159–162, Bucureşti, 2006.

„Aș dori să precizez de la început că mi-am propus în primul rând să pun în evidență principalele teme ale reflectiei straussiene și am încercat să arăt cum circulă unele idei de la o scriere la alta. Uneori, aceasta a fost o misiune pasionantă, de detectiv printre pagini scrise. În orice împrejurare, am preferat să citez direct din textul straussian decât să încerc să îi parafrarez formulările“, după cum subliniază autorul la pagina 9. Trebuie precizat în continuare și faptul că, pe tot parcursul lucrării, autorul rămâne consecvent cu riguroasa sa opțiune metodologică. De aici aparența expozitivă de pe alocuri, ce nu face decât să potențeze demersul, în fapt, analitic.

Fiecare dintre capitoile lucrării reprezintă o lecție esențială de filosofie politică. Aici le voi parcurge, prezentându-le punctate doar prin scurte comentarii. Capitolul întâi explorează erudiția lui Leo Strauss, sub titlul *Între Socrate și Protagoras*, investigând în același timp și problema modernității ca rezultat al eșecului idealului clasic de virtute în filosofia politică. Modernitatea este o acordare cu un *hubris* colectiv, adică tot ceea ce ne face adaptați la o lipsă colectivă de înțelepciune. Capitolul al doilea, *Repere biobibliografice*, este important pentru încadrarea autorului în epocă. Amănuntele care îi urmează riguros viața și opera se împletește și cu alte detalii cum ar fi cele legate de curajul lui Strauss de a se detășa de prejudecățile și de traseele intelectuale prescrise. Spre exemplu, aflăm cum cartea sa despre Maimonide, *Philosophie und Gesetz*, apărută în 1935 la Editura Schocken, în Berlin, a fost considerată de către Walter Benjamin periculoasă pentru autorul ei, în sensul că îi anulează autorului posibilitatea de a mai fi recomandat la catedră la Universitatea din Ierusalim. Iudaismul modern rămâne de interes pentru autor, dar fără precauțiile unui sionism politic sau religios în mod excesiv, cum se vede și din textele grupate alături de studiile consacrate lui Spinoza în *Le testament de Spinoza*.

Ion Goian surprinde aceste aspecte, și altele, în capitolul cu același titlu. Capitolul patru este unul dintre cele mai interesante din lucrare. În *Persecuția și arta de a scrie*, el interpretează lucrarea cu același titlu semnată de Leo Strauss, identificând aici o revoluție în interpretarea textelor de filosofie politică, într-o manieră complexă, evitând reducționismele, în spiritul unui „manual de ezoterism al textului filosofic“. În acest spirit interpretativ complex trebuie înțelese citatele celebre și deconcertante vehiculate în interpretările de filosofie politică bazate pe perspectiva deschisă de către Leo Strauss (cum este, spre exemplu, „We shall have to consider whether that Enlightenment deserves its name or whether its true name is Obfuscation“, din *Thoughts on Machiavelli*).

Capitolul desfășoară cu măiestrie modul în care cheia politică păstrează în subiacent cheia unei teologii delicate. Leo Strauss este apropiat de Școala de la Frankfurt prin opțiunea sa de a căuta originile modernității în perioada Luminilor și este deosebit de aceștia în opțiunea pentru identificarea și investigarea unui trecut originar „uitat“ (Heidegger, Nietzsche). Cheia secundă, teologică, îl îndepărtează pe Strauss, după cum observă Ion Goian, de perspectiva limitativă, ateistă a Luminilor. Este adusă astfel în discuție o interesantă raportare a Luminilor medievale și a celor moderne. În spiritul argumentului se subliniază și următorul citat straussian, pe undeva emblematic pentru Leo Strauss: „Luminile moderne sunt prin excelență exoterice prin voința lor de a propaga adevărurile

filosofice, în vreme ce Luminile medievale sunt ezoterice, deoarece ele rezervă accesul la doctrinele filosofice doar celor care sunt în măsură să le înțeleagă². În paginile următoare³, Ion Goian inițiază o complexă discuție despre „arta de a scrie printre rânduri“, argumentată în primul rând în contextul lucrării straussiene, dar, în continuare, bogat ilustrată și cu exemple despre practicarea unei asemenea arte în texte românești, „cu greutate“: *Cel mai iubit dintre pământeni*, romanul lui Marin Preda, poezia «*qdizidentă*» a Anei Blandiana sau *Epistolarul*, realizat de grupul compus în jurul lui Constantin Noica. În baza acestor comentarii se desprinde o implicație a textului straussian, de reținut: „Nu numai în țările totalitare, dar în orice societate modernă apare această tensiune între adevărul public și libertatea de gândire. Uneori, această tensiune nu poate să nu conducă nemijlocit la persecuție politică, dar ea subzistă ca atare. De aceea, independența în gândire este, oriunde, proprie doar unei elite. Aceasta este perspectiva unui platonism prelucrat prin gânditorii Evului Mediu arab și iudaic, în special Al Farabi și Maimonide, la care Leo Strauss se întoarce în cărțile sale de mai multe ori“⁴.

În capitolul *Dreptul natural și istoria* se inițiază expunerea și analizarea tentativei de rezolvare a contradicției dintre ideea că oriunde, sistemul politic (deci și cel democratic) limitează libertatea de gândire la elite și ideea că ideologia democrației garantează libertatea de gândire pentru toți. Aici, Goian discută cartea omonimă a lui Strauss explorând tema generoasă a naturii umane și a modului în care se reflectă aceasta în dreptul natural, precum și perspectiva negării dreptului natural în istori(c)ișm. Urmând un filon hobbesian în filosofia politică, arată Goian, Leo Strauss surprinde înlocuirea conceptului central al idealului clasic în filosofia politică, *politeia*, cu puterea politică — *potentia* sau *potestas* — pe dimensiunea „fizică“ sau „legală“ din filosofia politică straussiană⁵.

Un alt text al lui Leo Strauss mai puțin explorat, dar valorificat în această lucrare, este *Progress or Return*, care abordează tema opoziției dintre filosofia (greacă) clasică și iudaism. Ideile dezvoltate prin acest tip de investigație sunt esențiale pentru înțelegerea atât a bazelor culturale ale civilizației europene, cât și a din ce în ce mai discutatei crize occidentale a valorilor. Filosofia se situează dincolo de cutremurările caracteristice vieții religioase, în zona unui interes pentru aflarea originilor, a realităților prime, a certitudinilor. Din acest antagonism se naște atât creativitatea, cât și criza ce caracterizează societatea occidentală. Textul este publicat în volumul lui Thomas L. Pangle, *The Rebirth of Classical Political Rationalism* (1989).

Ce este filosofia politică este și titlul unui capitol de interogare a relației dintre filosofia politică clasică și cea modernă. Această relație este descrisă prin trei aspecte. În primul rând, ca și filosofia, filosofia politică este o căutare a cunoașterii universale și totodată o îndepărțare de opinii. În al doilea rând, și în consecință, filosofia politică trebuie deosebită de gândirea politică, aceasta dintâi refuzând opiniile, convingerile sau credințele în favoarea cunoașterii. În al treilea rând, pe un filon hobbesian, la L. Strauss politicul este interpretat din perspectiva naturii umane — politicul fiind necesar deoarece dominația asupra omului este necesară, iar aceasta, la rândul său, fiind imperativă, pentru că omul este prin natura sa rău. Strategia filosofiei politice este, după Strauss, aceea machiaveliană, de a „cobia în nivelul exigențelor“, pentru a muta accentul de la inte-

resul primordial pentru ființele morale ale cetății politice, spre interesul pentru instituții, pe filonul deschis de către *De cive* al lui Hobbes, scrierile lui John Locke, *L'Esprit des lois* al lui Montesquieu, în mare parte, de opera lui Rousseau și chiar de către idealismul german.

De numele lui Leo Strauss se leagă în general regândirea inovatoare a filosofiei politice. Acest aspect este abordat cu atenție în capitolul nouă, „Filosofie politică și hermeneutică“. Așa cum subliniază autorul, interpretarea textului filosofic impune conștientizarea unui context dublu al „categoriilor opuse ale exotericului și ezotericului, al credințelor necesare și al credințelor adevărate, al învățământului filosofic și al învățământului pentru mulțimi, al vieții contemplative și al vieții moral-politice“⁶. Goian precizează faptul că fascinanta aplecare straussiană către texte subliniază din nou și din nou ideea că istoria ideilor politice, precum și filosofia politică, sunt marcate de viziunea *istoristă* (în sensul explicat de K. Popper, dar și în sens filosofic mai larg și mai complex de „scepticism“). Este un fel de *relativism*, „cu efect dizolvant asupra filosofiei politice moderne“⁷. Ne putem întoarce la observațiile legate de acea „uitare a eternității“ despre care vorbește Strauss. În îndepărțarea de problemele primordiale își găsește omul modern puterea de a ajunge la suveranitatea absolută, de a deveni stăpânul și proprietarul naturii, al hazardului.⁸

Această complexitate, și totodată deschidere, în abordarea politicului i-a adus lui Strauss un interes paradoxal din partea ideologilor neoconservatori. Din această perspectivă a „paradoxului straussian“ sunt deosebit de interesante și textele din *Excursus referitoare la Leo Strauss și „Neocons“*, precum și *O vizion neplatoniciană asupra elitelor politice*.

Bogatul material valorificat și prezentat în această carte este cu atât mai important cu cât, aşa cum arată și autorul, „Leo Strauss rămâne un autor prea puțin cunoscut și, aş spune, prea puțin tradus, încă, în România. Din nefericire, sunt puține traducerile din opera lui Leo Strauss în limba română și, de altfel, sunt puține cărțile lui Leo Strauss în bibliotecile românești“⁹.

Autorul își îndreaptă mulțumirile spre École des Hautes Études en Sciences Sociales (ÉHÉSS) de la Paris, precum și spre Academia Regală Flamandă de Științe și Arte, alături de Universitatea Catolică din Bruxelles și în mod implicit spre Academia Română, care a făcut posibile aceste schimburi interacademice, oportunități materializate într-o lucrare de ținută.

NOTE

1. Ion Goian, *Leo Strauss. Artă de a scrie / Itinerarii de lectură*, București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2005, p. 12.
2. *Ibidem*, p. 58.
3. *Ibidem*, p. 59–63.
4. *Ibidem*, p. 63.
5. *Ibidem*, p. 78–79.
6. *Ibidem*, p. 121.
7. *Ibidem*, p. 123.
8. *Ibidem*, p. 117.
9. *Ibidem*, p. 9. Autorul încadrează cu finețe problemele particulare în probleme generale, urmând un demers profund critic necantonat în intelectualismul limitativ. Astfel, el continuă: „Sunt puține cărțile de specialitate, trebuie spus, în orice domeniu și, parafrazând o vorbă cunoscută, am putea spune că, ocupăți cum sunt cărmuirorii cu integrarea în Europa, în mariile biblioteci publice din România coboară noaptea“.